

*I Gästrik-Hammarby finns flera exempel
på äldre industribebyggelse.*

ORTSFÖRDJUPNING
GÄSTRIKE-HAMMARBY

Gästrike-Hammarby är ett gammalt välbehållet brukssamhälle med rik arkitekturhistoria och attraktiva naturmiljöer. Här vårdas arvet efter den store arkitekten och sociale samhällsbyggaren Ralph Erskine. I tätorten bor 500 personer och där finns viss service. Närheten till större orter som Sandviken och Storvik är en styrka. Gästrike-Hammarby har goda förutsättningar att utvecklas som ort med viss service.

STRATEGIER FÖR GÄSTRIKE-HAMMARBYS UTVECKLING

Gästrike-Hammarby utvecklas som attraktiv ort för boende och företagande genom att:

- kvaliteter som bostadsort tillvaratas
- tillgången på lediga lokaler och industrimark utnyttjas för företagsetableringar
- ortens kulturmiljövården säkerställs och skyddas
- mark reserveras för gång- och cykelväg till Storvik
- anpassat boende för äldre i kombination med olika centrumfunktioner kan komma att skapas

Kort om Gästrike-Hammarby

INVÅNARE

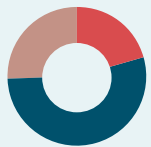
529 personer i tätorten (2017-12-31)

BEFOLKNINGSENTVECKLING

KÖNSFÖRDELNING (SCB 2016)

- 51% kvinnor
- 49% män

ÅLDRSFÖRDELNING (SCB 2016)

- 0-19 år 19%
- 20-64 år 53%
- 65- år 28%

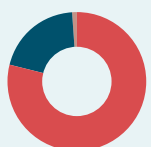
FÖRVÄRVSARBETANDE (2015)

- 69,9% i åldersgruppen 20-64 år

EFTERGymNASIAL UTBILDNING (2015)

- 17% i åldersgruppen 20-64 år

BOENDEFORMER

- Småhus 79 procent
- Hyresrätter 20 procent
- Övrigt 1 procent

OFFENTLIG SERVICE

Hammarby skola F-3 och en förskola med 2 avdelningar.

Historik och beskrivning av orten

Bakgrund

Gästrike-Hammarby ligger 20 km väster om Sandviken och är ett brukssamhälle med anor från 1500-talet. Järnhanteringen hade sin blomstringstid under 1700- och 1800-talen. När järnbruket i slutet av 1880-talet lades ned byggdes istället en sulfitfabrik. Den ersattes 1982 av en kartongförädling som var i bruk till år 2006.

Bebyggelse

Gästrike-Hammarbys sydöstra del består av det gamla brukets industriområde. Trots att industribyggnader från järnbruksepoken i stort sett saknas, visar området kring Gavelhytteån en typisk bruksmiljö från 1800-talet på ett mycket bra sätt. Här finns arbetarbostäder, en herrgård, magasinbyggnader och diverse andra bruksbyggnader.

En tydlig bebyggelsestruktur från 1950- och 1960-talen är området norr om herrgården som ritades av arkitekten Ralph Erskine. I området samlas radhus, kedjehus och flerbostadshus kring "Village green", ett grönt torg för gemensamma aktiviteter.

Området söder om Gavelhytteån inrymmer både en större herrgårdspark med ädellövträd samt pampiga byggnader som kapellet och herrgården.

Kring herrgården finns flera äldre byggnader, bland annat det gamla stenhuset som byggdes 1738. Inte långt från herrgården ligger Hammarby kapell som också fungerade som skola fram till 1899 då nuvarande skola byggdes.

I övrigt finns många områden med friliggande enbostadshus planlagda under 50-, 60- och 70-talen.

Kulturmiljövården

Den gamla bruksmiljön kring Gavelhytteån har, tillsammans med den centrala delen av tätorten, bedömts vara av riksintresse för kulturmiljövården. Det är främst två epoker i samhällets historia som speglar den fysiska miljön inom riksintresset: 1800-talets järnbruk och efterkrigstidens samhällsbygge. Ralph Erskine har medvetet sammanvävt dessa två epoker genom den plan han upprättade vid slutet av 1940-talet. Han skapade ett traditionellt brukssamhälle med arbetarbostäder lagda som bruksgator i modernistisk stil. Som mittpunkt skapades en stor gemensam grönyta. (Läs mer i kapitel 5 *Allmänna intressen* under rubrik *Kulturmiljö*.)

Verksamheter och småindustri

Stora arealer outnyttjad industrimark finns inom före detta kartongfabrikens gamla industriområde.

Vid Gavelhytteån finns exempel på en typisk bruksmiljö från 1800-talet.

Grönstruktur

Det finns gott om grönområden i Gästrike-Hammarby. Närheten till vatten, skog och fin natur gör orten till en bra plats för friluftsliv, rekreation och rehabilitering.

Hammarbyheden är ett rekreationsområde med elljusspår som nyttjas året om. Öster om de centrala delarna av Hammarby ligger idrottsplatsen med fotbollsplan och hockeyrink.

Bruksparken är en engelsk park som ligger vackert vid Ältebosjön. Den är tillsammans med Jungfruholmens badplats och Gavelhytteåns norra strand av stor betydelse som rekreations- och närströvsområde.

Erskines "Village green" mellan Ribacksvägen och Kedjehusvägen fungerar som en öppen oas centralt i Hammarby.

Torg/mötesplatser

Det finns inget torg eller givet centrum i Gästrike-Hammarby. Mitt i ett av Erskines bostadsområden finns däremot en stor gemensam grönyta som används för olika ändamål, såväl sommar som vinter.

Numera finns en konsthall (Qvarnen) och en ridbana i Gästrike-Hammarby.

Service

Hammarby skola är en grundskola med årskurserna F-3. Det finns även en förskola, Trollflöjtens förskola, med två avdelningar. Kollektivtrafik finns i form av busslinje med ett flertal hållplatser. Den kommersiella servicen utgörs sedan 2016 av en restaurang.

Kommunikationer

Hammarbyvägen går genom tätortens norra del. Ribacksvägen och Victor Folins väg ansluter till Hammarbyvägen söderifrån och utgör viktiga stråk mot ortens centrala delar.

Landmärken

Det mest tydliga landmärket i Gästrike-Hammarby är vattentornet som Ralph Erskine har designat. Ett annat landmärke är det högt belägna Hammarby kapell med sin tornspira som kan ses på långt håll.

Gästrike-Hammarbys styrkor och svagheter

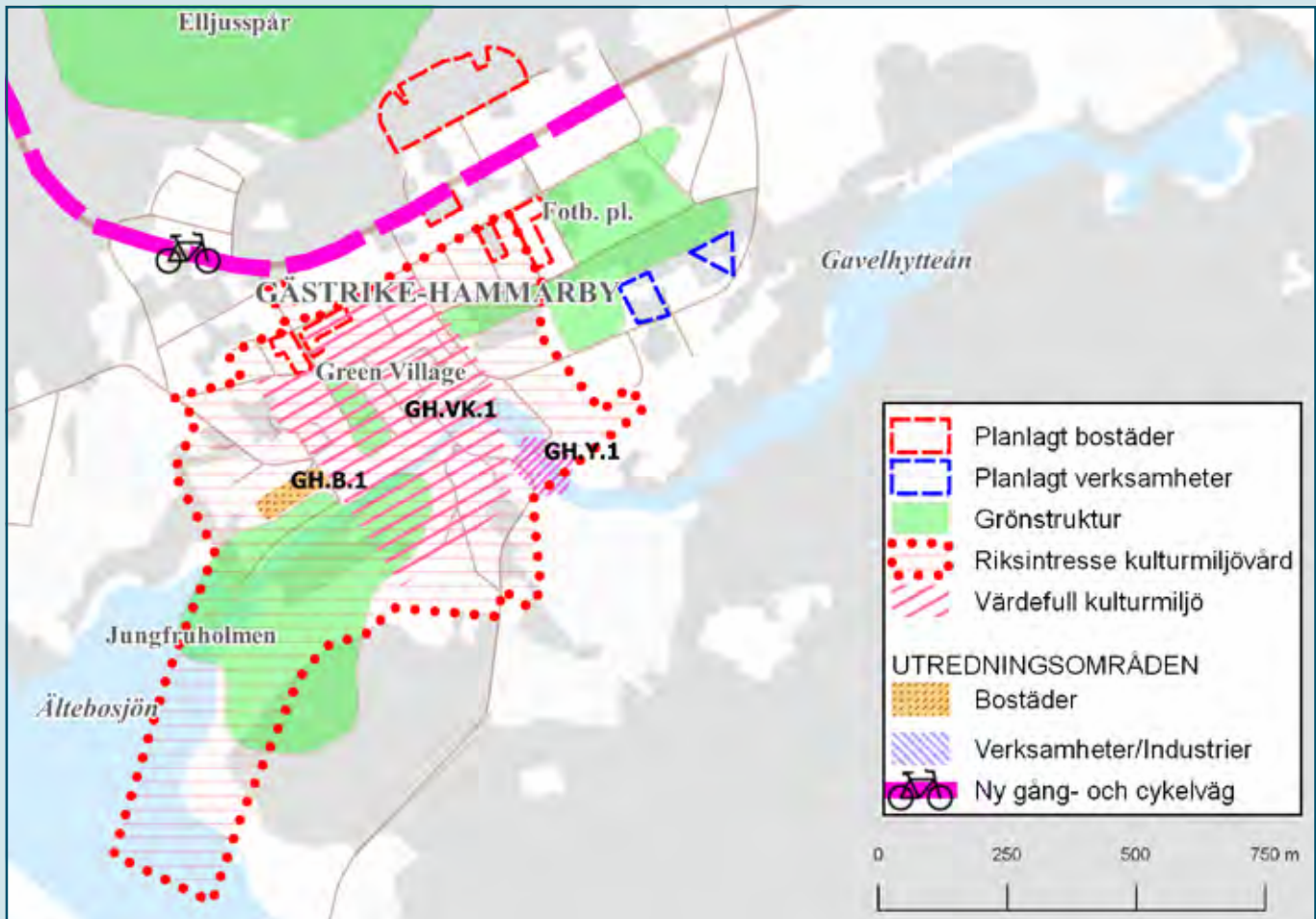
Gästrike-Hammarbys starka och svaga sidor, samt möjligheter och hot, har i ett tidigt skede av processen bakom översiktsplanen analyserats i en dialog där Ortsbefolkningen medverkat.

Metoden som använts är en förenklad så kallad SWOT-analys.

De styrkor som framhölls var framför allt starkt föreningsliv, natur- och strandnära läge, Erskines arkitektur arv, stark kulturhistoria, billiga bostäder och familjevänlig miljö. De svagheter som lyftes fram var bland annat brist på affärer och service, dåliga bussförbindelser, förorenade markområden samt brist på jobb.

De möjligheter som lyftes fram var utveckling av turismen, nya attraktiva bostäder för äldre, etablering av ny arbetsgivare i industriområdet samt utveckling av platsinnovation med kulturaktiviteter och distansarbeten. Det hot som identifierades var minskande och åldrande befolkning, högre arbetslöshet, sviktande service och nedläggning av skola.

Framtida markanvändning i Gästrike-Hammarby

Bostäder (B)

Tillgången på planlagd mark för bostäder är god. I Gästrike-Hammarby finns sex byggbara områden. Inom dessa områden är det planlagt för närmare tio radhus, drygt 20 småhus och drygt 30 lägenheter.

Exploateringsgrad samt markanvändning kan ses över för det planlagda området vid Ribacksvägen. Här skulle det exempelvis kunna finnas plats för ett boende anpassat för äldre

GH.B.1. Enbostadshus, en del av tätortsutvecklingen.

Området är ett LIS-område, dvs viktigt för landsbygdsutveckling (se kapitel 4 *Landsbygdsutveckling*).

Beaktande: Strandskydd.

Verksamheter / industrier

I och med kartongfabrikens nedläggning finns gott om

mark för industriändamål i Gästrike-Hammarby. Bedömningen är att tillgången på mark avsedd för verksamheter är tillräcklig. Syftet med planförslaget är för övrigt att använda den befintliga strukturen av planlagd mark.

Centrum och service

Centrumfunktioner föreslås samlas vid Ribacksvägen och Allén. I dag finns inget givet centrum. Förslag på centrumfunktioner finns också för det redan planlagda området vid Ribacksvägen då detta är en naturlig knutpunkt i orten. Det ligger i anslutning till Erskines karaktäristiska brukshus och parken "Village green".

Skydd av värdefull kulturmiljö

För att skydda värdefulla kulturmiljöer finns behov av att revidera föråldrade detaljplaner. I samband med detaljplanering ska särskilt värdefulla kulturvärden skyddas enligt PBL 2:6, 8:13 och 8:17. De miljöer kring Gavelhytteån och i de centrala delarna av tätorten som bedömts vara av riksintresse, bör skyddas med skyddsbestämmelser i en ny detaljplan, alternativt upprättande av områdesbestämmelser. Detta för att förhindra framtida förvanskning, förfall och rivning.

GH.VK.1. Värdebärare: Helheten i Ralph Erskines ursprungliga plan med den säregna och personliga bebyggelsen, Village green med ambitionen att skapa gemensamma sociala rum i samhället. Herrgården och de fyra flyglarna som står för den historiska kopplingen i gestaltningen av Village green. Herrgårdsanläggningens park samt järnbruksepokens 1700- och 1800-talsbebyggelse.

Kommunikationer

I dag finns inga gång- och cykelvägar i Gästrike-Hammarby. Reserverad mark är utpekad på karta för en framtida möjlig gång- och cykelväg mellan Gästrike-Hammarby och Storvik.

Natur, grönstruktur och rekreation (Y)

Bruksparken med Jungfruholmen, Hammarbyheden, Village green samt grönområdet vid skolan föreslås som grönstruktur.

Ytor för rekreation och idrott är viktiga att bevara och utveckla för att behålla boendekvaliteter.

GH.Y.1. Området kan vara intressant för kultur- och turistverksamheter av olika slag där befintlig bebyggelse och miljö beaktas för att skapa en god helhet. Risker för störningar från det närliggande industriområdet ska beaktas i planarbetet.

Beaktande: Strandskydd, närhet till industrimark.

Vissa miljöer kring Gavelhytteån har bedömts vara av riksintresse

Teknisk försörjning

Samtliga områden kan anslutas till allmänt VA-nät. Sandviken Energi AB har planer på att lägga ner avloppsreningsverket i Gästrike-Hammarby och istället pumpa avloppet till Storvik. En renovering försvåras av att byggnaden som inhyser reningsverket är K-märkt.

Bredband via fiber finns på orten.

Miljö- och riskfaktorer

Det finns delar av industriområdet där marken är förorenad från tidigare verksamheter. Hänsyn till detta ska tas vid nyexploatering. I framtida planläggning och bygglovsprövning ska hänsyn också tas till översvämningrisker från Gavelhytteån samt ras-, skred- och erosionsrisker.

Riktlinjer för Gästrike-Hammarby

Bostäder

I Gästrike-Hammarby ska ny bostadsbebyggelse i första hand ske som:

- Komplettering till och förtätning av befintlig bebyggelse.

Kulturmiljö

- Värdefulla kulturmiljöer ska skyddas och värnas.

Natur, grönstruktur och rekreation

- Värdefulla grönområden ska värnas och ges möjlighet till utveckling.
- Tätortsnära grönområden ska värnas.

Kommunikationer

- Mark för gång- och cykelväg till Storvik ska reserveras.

Verksamheter och service

- Etablering av industri ska i första hand hänvisas till mark som redan tagits i anspråk.
- Nyetablering av offentlig och kommersiell service bör ske som komplettering till befintlig bebyggelse.